

SKINUTO SA SAJTA

www.maturskiradovi.net

Besplatan download radova

A

Agregatna ponuda – cjelokupna vrijednost dobara i usluga koju bi poduzeća dobrovoljno proizvela u danom razdoblju. Agregatna ponuda je funkcija dostupnih utrošaka, tehnologije i razine cijena.

Agregatna potražnja- cjelokupno planirano ili željeno trošenje u ekonomiji tijekom zadanog razdoblja. Određuje ga agregatna razina cijena i na njega utječu domaće investicije, ukupni(neto) izvoz, trošenje države, funkcija potrošnje i ponuda novca.

Analiza troškova i koristi (cost-benefit analysis) je skup određenih tehnika koje služe za ispitivanje i procjenu prihvatljivosti investicijskih projekata prvenstveno u javnom sektoru. Analiza uzima u obzir troškove projekta i koristi društva. Troškovima je izražen novčani gubitak, a pod koristima se smatraju gubitak ili dobitak neke vrijednosti značajne za društvo kao cjelinu, a koja se ne može jednostavno novčano izraziti, poput uništavanja okolina, stvaranja buke itd. Analiza se razlikuje od jednostavne financijske procjene.

Radi ilustracije uzmimo primjer izgradnja željezničke pruge: analiza troškova i koristi u procjeni projekta uključuje, uz novčane prihode, troškove održavanja, popravaka i gubitka korisnosti poput uništenja okoline, stvaranja buke, te koristi npr. skraćeno vrijeme putovanja. Dok se procjena koju vrši privatni sektor odnosi samo na prihode i troškove projekta, u javnom sektoru uzimaju se u obzir svi troškovi i koristi neovisno o vremenu njihova nastajanja. U praksi, budući troškovi se ne uključuju ako je diskontna stopa relativno visoka, jer takva stopa uvelike umanjuje sadašnju vrijednost novca. Smatra se da je projekt potencijalno vrijedan ako umanjena vrijednost koristi premašuje troškove. To ipak ne znači direktno prihvaćanje, jer može postojati ograničenje kapitala. Tada se koriste i neka druga pravila za rangiranje projekta, poput omjera koristi i troškova i si. (prihvaćaju se projekti sa najvećim omjerom sve dok se proračun ne iscrpi). Važno je da koristi mogu kompenzirati troškove. Ova analiza je korištena prilikom određivanja najbolje lokacije za treći londonski aerodrom.

Aprecijacija (appreciation) predstavlja rast vrijednosti domaće valute u odnosu prema stranima, koji se odvija na deviznom tržištu, za razliku od revalvacije koja je ista po učinku, ali nastaje kao posljedica djelovanja monetarne vlasti. Suprotan pojam je deprecijacija.

Napomena studentima: Pojmovi aprecijacija i deprecijacija, kao i

devalvacija i revalvacija, javljaju se u člancima koji obrađuju tematiku stabilizacijskih programa i procesa u Republici Hrvatskoj.

B

Banka za međunarodno saldiranje (Bank for International Settlements) predstavlja međunarodnu financijsku instituciju koja je utemeljena 1930. godine da bi pomogla i koordinirala transfere plaćanja odštete prvog svjetskog rata između nacionalnih autonomnih banaka. Ubrzo nakon početka rada banke nastupio je moratorij na plaćanje odšteta, ali banka nastavlja pružati usluge za međufinancijske transakcije, te postepeno postaje banka za centralne banke. Kasniju ekspanziju međunarodne monetarne uloge i aktivnosti banke ograničilo je stvaranje IMF koje je uslijedilo nakon konferencije u Bretton Woodsu 1944. Međutim, povećana ovisnost USA o aranžmanima zamjene radi financiranja deficita platne bilance, kao i rast tržišta europskih valuta povećali su značaj banke kao međunarodne financijske institucije.

Tekuće aktivnosti banke, pored njene tradicionalne uloge kao banke koja pomaže centralnim bankama u upravljanju i investiranju njihovih monetarnih rezervi, uključuju i posredništvo između Europskog fonda za monetarnu suradnju i Odbora guvernera centralnih banaka zemalja članica EEZ. Odbor direktora kojeg čine guverneri centralnih banaka Belgije, Francuske, Njemačke, Nizozemske, Italije, Švedske, Švicarske, Velike Britanije, i USA, i šest predstavnika trgovine, financija i industrije odgovoran je za administraciju aktivnosti banke. Odbor potiče suradnju između centralnih banaka u kontroliranju kratkoročnih međunarodnih monetarnih fluktuacija nastalih iz spekulativnih aktivnosti. Banka, također, širi i prikuplja informacije o makroekonomskim temama i međunarodnim monetarnim poslovima.

Bretton Woods je mjesto u državi New Hampshire u USA u kojem se 1944. godine održala Monetarna i financijska konferencija UN kako bi se raspravljalo o problemu poslijeratnih međunarodnih plaćanja. Nakon razmatranja institucionalnih prijedloga vlade USA, Velike Britanije i Kanade, odlučeno je da se osnuje Međunarodna banka za rekonstrukciju i razvoj (IBRD) i Međunarodni monetarni fond (IMF).

C

Cambridgeska škola ekonomije (Cambridge school of economics)

Cambridgesku školu ekonomije predstavlja grupa ekonomista koja je izvorno bila pod utjecajem djela A. Marshalla. Vodeće ličnosti ove škole bili su A.C. Pigou, D.H. Robertson i J.M. Keynes, s tim da je Keynes razvio sasvim nov način razmišljanja koji je, zajedno s Ricardovim i Mancovim, dao temelje moderne Cambridgeske škole.

Moderna škola je naročito kritična prema neo-klasičnoj ekonomiji i radu P. Samuelsona i R. Solowa, koji se smatraju njenim glavnim predstavnicima. To suparništvo se izričito odražavalo u raspravama između dva Cambridgea (u *Engleskoj i u USA*) od 1930. do danas, sa sudionicima koji se ne slažu ni oko važnosti tema, niti oko tehnika rasprave o razmatranim temama (za detalje vidi *J. Stiglitz: The Cambridge - Cambridge Controversy in Theory of Capital, JPE, LXXXII, 1974*).

Moderna Cambridgeska engleska škola vidi ekonomski model kao skup povijesnih, socioloških i psiholoških, kao i čisto ekonomskih predodžbi i činjenica. U njihovom napadu na neo-klasičnu ekonomiju glavna meta je korištenje funkcije agregatne proizvodnje, posebice u teoriji rasta. Neki od važnijih članova škole bili su Joan Robinson, N. Kaldor, R. Kahn, L. Passinetti i P. Sraffa, a sljedbenici se mogu naći u USA, Kanadi, Australiji i Italiji.

Centralna banka – nositelj monetarne vlasti u zemlji, odgovoran za nadzor ponude novca i uvjeta kreditiranja, te za nadzor financijskog sustava, kao i komercijalnih banaka. U Hrvatskoj je to Hrvatska narodna banka.

Ceteris paribus (latinski izraz)

znači da "svi ostali uvjeti ostaju isti". U ekonomskoj analizi izraz se upotrebljava prilikom razmatranja učinka promjene jednog ili više nezavisnih varijabli, s tim da se ostali uvjeti ne mijenjaju.

Ciklička nezaposlenost (cyclical unemployment) je kratkoročna pojava uslijed pomankanja agregatne potražnje. Pretpostavlja se da će u određenoj fazi gospodarskog ciklusa nedostajati poslova za cjelokupnu radnu snagu, bez obzira na to kojeg je obrazovanja ili gdje je angažirana.

Cirkularni tok dohotka (circular flow of income) čine tokovi plaćanja između poduzeća i domaćinstava. Novac prelazi iz domaćinstva u poduzeća kao zamjena za dobra i usluge koja proizvode poduzeća i iz poduzeća u domaćinstva kao zamjena za faktor-ske usluge koje pružaju domaćinstva. Osnovu za račun nacionalnog dohotka čini pretpostavka da vrijednost novca iz dohotka domaćinstva mora biti izjednačena sa novčanom vrijednošću outputa poduzeća i novčanom vrijednošću izdataka domaćinstava za kupnju tog outputa. Međutim, tokom vremena ukupni dohoci, izdaci ili novčana vrijednost outputa su vrijednosno nekoliko puta veći od raspoloživog novca, jer jedna novčana jedinica nekoliko puta promijeni vlasnika u tom razdoblju. Povlačenja i ubacivanja novca u cirkularni tok moraju biti ujednačena, jer povlačenje novca izaziva redukciju u cirkularnom toku dohotka i obratno, što rezultira poremećajima unutar cirkularnog toka dohotka.

D

Deprecijacija – smanjenje vrijednosti domaće valute u odnosu prema drugim valutama, odvija se na deviznom tržištu, za razliku od devalvacije koja je službeni akt monetarne vlasti kojim se korigira, odnosno smanjuje službeni devizni tečaj u odnosu na zlato ili druge valute. Oprečni pojmovi su **aprecijacija** i **revalvacija**.

Devizni tečaj - odnos ili cijena po kojoj se valuta jedne zemlje mijenja za valutu neke druge zemlje. Postoje različiti devizni režimi, npr. fiksni tečajni režim ukoliko se neka zemlja odlučila za ograničavanje svoje valute na određenu razinu i ako je spremna održati taj tečaj. Za devizni tečaj koji je slobodno formirajući na tržištu, kaže se da je plivajući tečaj. Osim ta dva ekstrema postoji još niz prijelaznih tečajnih režima, od kojih je najčešći tzv. crawling peg, odnosno puzajući tečaj.

Napomena studentima: Odnosi deviznih tečaja, kao i izbori različitih tečajnih režima važni su u kontekstu razumijevanja stabilizacije putem zamrzavanja tečaja, kao nominalne veličine, 1993.g. u Republici Hrvatskoj.

Državni dug – ukupna svota obveza države u obliku obveznica i kratkoročnih posuđivanja. Dijeli se na vanjski i unutarnji dug.

E

Elastičnost – pojam koji se često upotrebljava u ekonomiji za iskazivanje reakcije jedne varijable na promjene druge. Stoga je elastičnost varijable X u odnosu na varijablu Y najčešće izražena u postotku same njihove promjene.

Ekonomija ponude (supply-side economics) u osnovi znači da rast nacionalnog outputa ovisi prvenstveno o alokaciji resursa i efikasnoj upotrebi faktora ponude: rada i kapitala.

Ekonomija ponude proučava i glavne zapreke radu i investicijama, poput restriktivne aktivnosti sindikata usredočene na poreze. Propisi politike koji proizlaze iz ove analize odnose se na smanjenje poreznih stopa, te povećanje stupnja konkurentnosti na tržištima rada i proizvoda.

Ekonomija ponude dobila je osobito značenje u USA ranih osamdesetih izborom konzervativne vlade na čelu s predsjednikom Reaganom. Stoga su povremeno te ideje nazivane *re-ganomika*, te predstavljaju povratak klasičnoj ekonomiji, kao i dio nove klasične makroekonomije.

Napomena studentima: doktrina ekonomike ponude detaljnije je objašnjena u poglavlju o doktrinama ekonomske politike.

Ekonomija razmjera (economics of scale) ili obujma rezultira dugoročno povećanim profitom koji je najčešće posljedica ulaganja u proizvodnju da bi se povećanjem outputa postiglo smanjenje prosječnih troškova proizvoda u dugoročnom razdoblju.

Eksternalije (externalities) su poznate kao vanjski učinci, eksterne ekonomije i disekonomije, učinci susjedstva, tehnološki vanjski učinci i si. To su slučajevi u kojima korist ima osoba koja ne snosi trošak, npr. trošak obrazovanja snosi država, a pojedinac ima koristi, ili npr. tvornica koja ispušta zagađenu vodu u rijeku smanjuje time mogućnosti proizvodnog ribarenja, pa se može reći da tvornica određuje eksternalije ribarima.

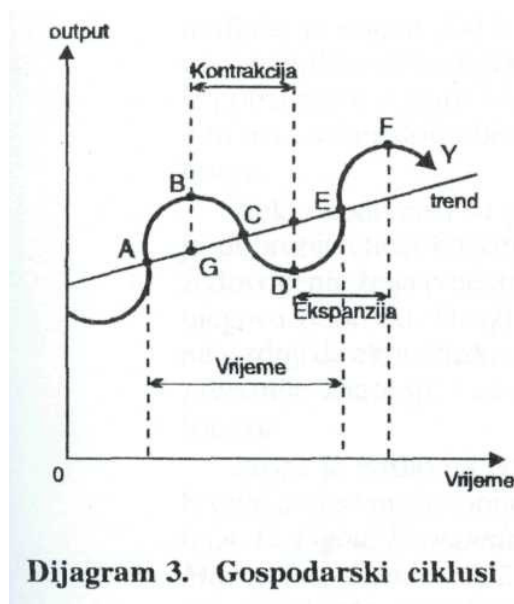
Pokušavajući riješiti razne poteškoće u ekonomskoj analizi, ekonomisti su upotrijebili koncept funkcije društvene dobrobiti koja teži uspostavljanju odnosa dobrobiti određene grupe i pojedinaca koji čine tu grupu.

Napomena studentima: pojmovi eksternalije, odnosno eksterne disekonomije spominju se u članku «Industrijska politika – teorijski okvir državne intervencije»

Eskontna stopa – instrument kreditne politike kojim centralna banka jednostavno i djelotvorno utječe na opseg kredita banaka, a time i na količinu novca u opticaju. Radi se o stopi po kojoj centralna banka eskontira, odnosno otkupljuje prije dospjeća vrijednosne papire od poslovnih banaka. Eskontna stopa služi i kao signal poželjne visine kamatnih stopa koji centralna banka upućuje poslovnim bankama.

G

Gospodarski ciklusi (trade cycles) su one gospodarske aktivnosti koje tvore modele koji se sastoje od faze ekspanzije, stagnacije i kontrakcije i redovito se ponavljaju. Oni se definiraju kao *određeni tip fluktuacije koji je karakterističan za ukupnu gospodarsku aktivnost država... Cikluse sačinjavaju istovremeno ekspanzije gospodarskih aktivnosti u svim djelatnostima, zatim opća recesija, s tim da se kontrakcija i ponovno oživljavanje spajaju u slijedećoj fazi ekspanzije. Ta sekvenca promjene je ponovljiva, ali ne i periodična* (W.C. Mitchell: *Business Cycles - The Problem and Its Setting*, London, 1927).



Schumpeter (*J.A. Schumpeter: Trade Cycles, 1939, str. 207-209*) pod ciklusima podrazumijeva valovite devijacije od ravnoteže gospodarske aktivnosti. Prema Keynesu, cikluse karakterizira naizmjenično kretanje ekspanzije i kontraktivna uzburkana ukupna gospodarska aktivnost koja ima stanovitu regularnost i vremensku trajnost pojedine faze. Nadalje, po Keynesu, ciklusi imaju i karakterističnu fazu krize koja nastupa nakon recesije (*J.M. Keynes: A General Theory of Employment, Interest and Money, Macmillan, London, 1936*).

O ciklusima postoji obilje literature. Osim J.A. Schumpetera i J.M. Keynesa, A. Hansen, L.A. Metzler, R.F. Harrod, M. Kalecki, P.A. Samuelson, N. Kaldor, J.R. Hicks, J.S. Duesenberry su se također bavili ovom problematikom.

Postoje razne interpretacije o uzrocima ciklusa. Schumpeter osnovnim uzrokom pojave ciklusa smatra inovacije. Inovacije su, prema J.A. Schumpeteru, grudaste i grozdaste u vremenu, a vode k valovima investicija radi komercijalne eksploatacije. Investicijska aktivnost koja također je grudasta i grozdasta dovoljna da stvori blagostanje.

Hayek (*F.A. Hayek: The Pure Theory of Capital, London, 1941 i The Mythology of Capital, QJE, Vol. L, 1936*) i Hawtrey (*R.G. Hawtrey: Good and Bad Trade, Bank of England, London, 1913.*) - protagonisti monetarne teorije

ciklusa, smatraju da monetarni faktori generiraju nestabilnost, odnosno cikluse, te se monetarnom politikom može korigirati tijek ciklusa.

Prema Keynesu, glavni krivac za poremećaj ravnoteže je odnos marginalne efikasnosti kapitala i kamatne stope, drugi je značajni faktor u njegovoj teoriji investicijski multiplikator bez čije pomoći ciklusi ne bi bili tako duboki kao što su oni u stvarnosti.

Samuelson (*P. Samuelson: Inte-raction between the Multiplier Analysis and the Principle of Acceleration, RES, 1939*) i Hicks (*J.R. Hicks: Mr. Harrod's Dynamic Theoi, Economi-ca, 1949*) cikluse objašnjavaju pomoću djelovanja akceleratora i multiplikatora. U njihovim modelima investicije su u svezi s potrošnjom. Promjene u investicijama u skladu s djelovanjem multiplikatora i akceleratora određivati će nivo dohotka.

Ciklusi su pri svom vrhu ili dnu štetni za cjelokupno gospodarstvo. Stoga je u interesu društva da se cikluse kontrolira. Postoje kontroverze o mogućim mjerama kontrole ciklusa. Predložene mjere mogu se klasificirati u monetarne, fiskalne, cjenovne i dohodovne.

Gospodarska dobrobit (economic welfare) je pojam pod kojim se smatra dio ljudske dobrobiti koja se očituje potrošnjom dobara i usluga, a definira se izrazima dobrobiti pojedinca ili grupa.

Neki ekonomisti su prigovorili da je dobrobit etički koncept po kojem zadovoljenje želja pojedinca povećava njegovu dobrobit. Drugi su inzistirali na tvrdnji da ekonomska dobrobit ima preciznije značenje i da nema etičke tonove.

Pigou je tvrdio da postoji dio dobrobiti koji se može monetarno izraziti (*A. C. Pigou: Economics of Welfare, Macmillan, London 1920*). No, daljnje poteškoće pojavljuju se upravo kada se želi izmjeriti dobrobit ili uvažiti promjena u ekonomskoj dobrobiti, ili kada se raspravlja o dobrobiti grupa ili pojedinaca.

Gospodarski rast (economic growth) podrazumijeva povećanje nivoa nacionalnog proizvoda. Međutim, mjerenje stvarnog nivoa nacionalnog proizvoda vrlo je osjetljivo pitanje. Na primjer, ako se radi o gospodarstvu s velikim sektorom robe za razmjenu ili o neevidentiranoj potrošnji vlastitih proizvoda, poput poljoprivredne, teško će biti utvrditi stvarnu veličinu outputa.

Gospodarski razvoj (economic deve-lopment) podrazumijeva proces unapređenja životnog standarda i dobrobiti stanovništva jedne zemlje putem povećanja dohotka po stanovniku. To se obično, tvrdi se, postiže povećanjem stupnja industrijalizacije u zemlji, kao i unapređenjem ostalih sektora gospodarstva.

Napomena studentima: Pojmovi gospodarski rast i razvoj ključni su za razumijevanje članaka koji su posvećeni problematici vođenja aktivne ekonomske politike u Hrvatskoj.

I

Inflacija uslijed forsiranja potražnje (demand-pull inflation) teorija je koja uzrok porastu cijena vidi u povećanoj potražnji koja se najčešće financira kreditima i zajmovima. Ona je u svezi s teorijom inflacijskog jaza. Inflacija zbog forsiranja potražnje, može se prikazati ili promjenama agregatnih izdataka, ili promjenama agregatne krivulje potražnje, preko nivoa pune zaposlenosti i oputa. Da bi inflacija rezultirala iz takvih promjena mora biti popraćena stalnim povećanjem ponude nominalnog novca. Povećanje ponude nominalnog novca može samo po sebi biti uzrok ekonomske promjene ili se može prilagoditi prekoračenju ponude drugih sektora.

Studije provedene u Velikoj Britaniji pokazale su da je inflacija u Velikoj Britaniji posljednjih 30 godina uzrokovana uglavnom forsiranjem potražnje više nego povećanjem troškova, a naročito od kada vlada slobodno poduzima mjere koje stimuliraju gospodarstvo i zadržavaju punu zaposlenost tijekom tog razdoblja.

Napomena studentima: Pojam inflacije jedan je od ključnih u razumijevanju gospodarskih fenomena, kao i samog procesa tranzicije. Kao takvog potrebno ga je precizno savladati, a najčešći kontekst u kojem se spominje su stabilizacijski programi, te razlike između ortodoksnih i heterodoksnih stabilizacijskih programa.

Inflacija uslijed promjene potražnje (demand-shift inflation) je teorija koja objedinjava elemente demand-pull i cost-push inflacije smatrajući da je inflacija posljedica promjene strukture agregatne potražnje. Ako u strukturi gospodarstva postoje krutosti zbog kojih se neke industrije šire, a druge smanjuju, činioci proizvodnje ne mogu se lako pomicati u propulzivne sektore, plaćaju se veće cijene kako bi se privukli faktori proizvodnje u novije industrije. Pretpostavlja se da će tada radnici zaposleni u opadajućim sektorima trošiti jednako visoku stopu nadnica, te će se kao kombinacija tih pojava javiti inflacija.

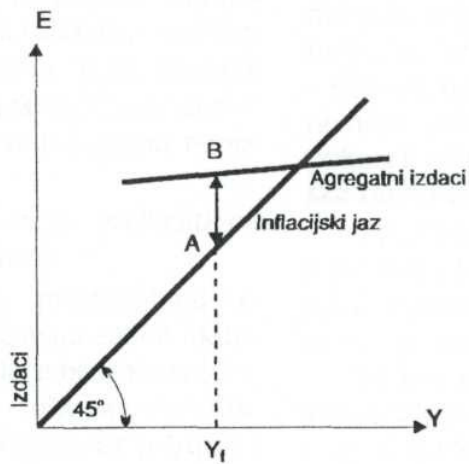
Inflacija zbog pritiska nadnica (wage-push inflation) je inflacija čiji je uzrok pritisak troškova koje stvaraju radnički sindikati na tržištu rada. Radnički sindikati su u mogućnosti stvarati troškove zbog svoje monopolističke moći bazirane na stvarnim ekonomskim varijablama (npr. troškovi koji su nametnuti poslodavcima zbog štrajkaških aktivnosti), ali i na neekonomskim modelima ratobornosti trgovačkih sindikata.

Inflacija zbog pritiska poreza (tax-push inflation) u svezi je s radničkim interesima da se održi rast neto nadnica. Radnici teže povećanju nominalnih nadnica kako bi uhvatili korak s proteklim padovima nadnica i opadanja životnog standarda u usporedbi s njihovim normalno očekivanim povećanjima.

Porezni pragovi koji nisu inflatorno indeksirani, rezultirat će rastućim zgrtanjem dohotka od strane države i zaprijetiti željenom povećanju neto-zarada. Zahtjevi za nominalnim nadnicama biti će strogo ograničeni, a stopa inflacije nadnica povećana. To je kontroverzna hipoteza.

Inflatorni jaz (inflationary gap) uzrokovan je povećanom potražnjom za outputom na nivou pune zaposlenosti u jednostavnom modelu dohotka i izdataka. Povećana potražnja posljedica je prisilne inflacije ili kontinuiranog državnog deficita i rezultira pritiscima cijena prema gore.

U jednostavnom modelu izdataka i dohotka to je prikazano agregatnom funkcijom izdataka koja siječe pravac kroz ishodište nagnut za 45° u odnosu na horizontalnu os, to jest pravac $E = Y$, iznad nivoa pune zaposlenosti, Y_f . Na nivou dohotka, Y_c , sredstva kapitala i rada su potpuno angažirana predstavljajući maksimalan nivo out-puta. Kao rezultat toga pojavljuje se inflacijski jaz veličine AB s odgovarajućim pritiskom na cijene prema gore.



Dijagram 4. Inflacijski jaz

Ova teorija je bila prvi puta iznijeta da bi se objasnila inflacija 1940-ih i 50-ih godina. Međutim, ona zanemaruje ulogu novca u kontroli inflacije ili u pogoršanju spirale nadnica i cijena. Model se može smatrati objašnjenjem inflacije uslijed pritiska potražnje.

Input-output (I-O) je metoda analize u kojoj je gospodarstvo prikazano nizom linearnih funkcija proizvodnje, koja prikazuje unutarnje veze između svih sektora. Sistem proizvodnje je prikazan kao

$$a_{11}X_1 + a_{12}X_2 + \dots + a_{1n}X_n + F_1 = X_1$$

$$a_{n1}X_1 + a_{n2}X_2 + \dots + a_{nn}X_n + F_n = X_n$$

gdje X_i predstavlja outpute i -tih sektora gospodarstva, f_{ij} predstavlja količinu i -tih roba upotrijebljenih u proizvodnji jedne jedinice j -te robe i F_j predstavlja finalnu potrošnju i -te robe.

Ukupni output i -tog sektora podijeljen na iznose koji se upotrebljavaju u proizvodnji svih drugih roba (među-proizvod) i onih koji konačno idu u potrošnju. Matričnim izrazom sistem se može napisati kao

$$AX + F = X$$

gdje je A matrica input-output koeficijenata, f_{ij} označena kao matrica tehnologije, A_j je vektor outputa robe, a F_j je vektor finalne potražnje.

Otuda je moguće otkriti neophodne iznose outputa svakog sektora koji zadovoljavaju dani vektor finalne potražnje kao

$$X = (I - A)^{-1} F$$

gdje je I matrica identiteta. Ova tehnika analize često se upotrebljava u kontekstu planiranja.

Instrumenti politike (policy instruments) su sredstva politike kojima vlada jedne države upravlja da bi utjecala na ekonomske i društvene varijable. Možemo ih svrstati u četiri glavne ekonomske kategorije i to: fiskalnu monetarnu, tečajnu i politiku direktne kontrole cijena i dohotka. Treba spomenuti da ponekad vlada pokušava utjecati na varijable politike putem društvenih i institucionalnih reformi. Na primjer, ona može pokušati reformirati instituciju pregovara o nadnicama vjerujući da to može smanjiti nadničnu inflaciju.

K

Klasična ekonomija (classical economics) ekonomsko je mišljenje koje se naglo razvijalo nakon publikacije Smithova djela (*A. Smith: An Inquiry into the Nature and Causes of Wealth of Nations*, W. Strahan and T. Candell, London, 1776), a svoj vrhunac je dostiglo u djelu Milla (*J.S. Mili: Principles of Political Economy*, Routledge and Son, London, 1848). Vodeći predstavnici su bili A. Smith, D. Ricardo, T. Malthus, J.B. Say, N.W. Senior, A. Marshall, S.R. McCulloch.

Klasična teorija je, uz pretpostavku pune zaposlenosti, razmatrala činjenice koje određuju:

- 1) što će se i kako proizvoditi;
- 2) alokaciju resursa između različitih potreba;
- 3) relativne cijene različitih dobara i usluga;
- 4) raspodjelu dohodaka među činionicima proizvodnje.

Klasičari tvrde *a priori* da su sektori gospodarstva robe, rada i novca u ravnoteži. Na tržištu rada uvijek je ravnoteža na nivou pune zaposlenosti. Postoji nadnica koja će uskladiti ponudu i potražnju radne snage. Na tržištu proizvoda postoje ravnotežni tokovi koji odgovaraju makroekonomskoj ravnoteži između štednje i investicija. Treće je tržište novca koje određuje opći nivo cijena.

Ravnotežne vrijednosti realnih varijabli (output, zaposlenost, realne nadnice, kamatne stope, itd.) ostaju nepromjenjene, a određuju se isključivo u realnom sektoru - tj. sektoru rada, kapitala i robe. To znači da se u klasičnoj teoriji radni sektor može tretirati odvojeno od novčanog sektora, što je nezamislivo u stvarnom životu.

Postavke klasične teorije su:

- 1) Tržište je uvijek u ravnoteži.
- 2) Postoji puna zaposlenost u gospodarstvu. Međutim, priznaje se i postojanje frikcijske nezaposlenosti (zbog traženja posla, zbog novog priljeva u radni kontingent ili zbog pomanjkanja informacija o mogućnostima zaposlenja). Odstupanja od pune zaposlenosti nema, ili ako ih ima, to je privremeno i kratkotrajno jer će snage tržišta ponovno uspostaviti punu zaposlenost.
- 3) Nadnice su dominantne i utvrđuju ponudu i potražnju.
- 4) Štednja i investicije su funkcija kamatne stope.
- 5) Novac je neutralan, te služi samo kao transfer bez vrijednosti.
- 6) Novac je glavni činilac ravnoteže potrebne za funkcioniranje cijelog gospodarstva ($MV = PT$; gdje je M novčana masa, V koeficijent obrtaja novca, P cijena po jedinici proizvoda, T broj transakcija u gospodarstvu)

Premda je klasična teorija zaposlenosti, outputa i cijena osporavana od strane T.R. Malthusa, J.E.L. de Sismondija, K. Manta, J.A. Hobsona i dr. kritika je bila bezuspješna, jer nije pružena alternativna teorija koja bi supstituirala klasičnu teoriju. J.M. Keynes je vrlo uspješno napao klasično tumačenje o načinu utvrđivanja nivoa ukupne zaposlenosti, gospodarstvu i cijena. Velika kriza 30-tih godina bila je, međutim, najveći udarac klasičnoj teoriji jer se srušio mit o automatskoj ravnoteži.

Komercijalna banka – financijski posrednik čija je temeljna razlika u odnosu na druge financijske institucije, da prima depozite po viđenju, štedne i oročene, kao i kamatonosne depozite.

Napomena studentima: Komercijalne banke se spominju u članku prof. dr. Gorazda Nikića, o odricanju monetarnog suvereniteta, u kontekstu spominjanja Hrvatske narodne banke kao «posljednjeg utočišta» komercijalnim bankama.

L

Lombardni kredit – kratkoročni kredit odobren na podlozi realnih pokretnih vrijednosti kao što su zlato i predmeti od dragocjenih kovina, umjetnički predmeti, vrijednosni papiri i komercijalni papiri.

M

Manjkovi u proračunu (budget deficit) Proračunski deficit postoji ako su tekući izdaci veći od tekućeg prihoda. Izrazom proračunski dohodak se najčešće opisuje situacija gdje državni prihod, odnosno, porezni prihodi ne uspijevaju pokriti državne izdatke.

Napomena studentima: ovaj pojam javlja se u mnogim radovima koji se u cijelosti ili djelomično bave fiskalnom politikom, pa tako i u prvom članku ove zbirke autor kojeg je akademik Vladimir Stipetić.

Međunarodna banka za obnovu i razvoj (International Bank for Reconstruction and Development - IBRD)

utemeljena je 1945. zajedno sa Međunarodnim monetarnim fondom (IMF), potpisivanjem Sporazumnih paragrafa na Monetarnoj i financijskoj konferenciji Ujedinjenih naroda održanoj u Bretton Woodsu, New Hampshire u srpnju 1944. Banka, koja je osnovana kao Svjetska banka, postala je specijalizirana agencija Ujedinjenih naroda 1947. Prvotno se banka bavila prikupljanjem i raspoređivanjem sredstava za poslijeratnu obnovu Europe. Međutim, slijedeći utemeljenje Europskog programa za oporavak 1948., glavni cilj banke bio je pomaganje ekonomskog razvoja zemalja članica davanjem zajmova pod razumnim uvjetima, kako bi se pomogli projekti financijskih investicija. Zajmovi su uglavnom dugoročni (za periode do 30 godina) i davani su direktno vladama ili privatnim poduzećima za koja je država bila jamac. Banka je financirala svoje aktivnosti doprinosima članova koji su se izračunavali prema njihovim kvotama IMF u rujnu 1978. posuđujući na tržištu kapitala i prodavajući dijelove svojih zajmova. Krajem 1978. godine

skoro 80% bankovnog duga, većinom u obliku državnih i drugih obveznica, akumulirali su SR Njemačka, Japan, Saudijska Arabija, Švicarska i USA. Kamatna stopa banke revidirana je u tromjesečnim intervalima i temeljena je na prosječnom opterećenju u iznosu i dospelosti glavnica kapitala koje je banka posudila u prethodnoj godini. Banka također pruža i koordinira široki niz tehničkih pomoći zemljama članicama, upravlja izvršenjem projekata i procjenjivačkim studijama i nastupa kao izvršna agencija za niz razvojnih projekata koje financira Razvojni program Ujedinjenih naroda (*UNDP*). Pored toga, banka surađuje s brojnim međunarodnim i regionalnim razvojnim agencijama, uključujući Afričku banka za razvoj, Arapski fond za ekonomski i društveni razvoj, Europski fond za razvoj i Inter-Američku banku za razvoj. Banka također upravlja Institutom ekonomskog razvoja ustanovom za osposobljavanje eksperata i službenika vlada zemalja članica koji se direktno bave procjenjivanjem i izvršavanjem razvojnih programa. Aktivnosti banke zajmovne i tehničke pomoći nadopunjene su dvjema podružnim organizacijama: Međunarodnom financijskom korporacijom (IFC) i Međunarodnim udruženje za razvoj (IDA). Prva je utemeljena 1956., a druga 1960.

Međunarodni monetarni fond, MMF (International Monetary Fund - IMF) je

dogovoren na konferenciji u Bretton Woodsu 1944., a osnovan 27. prosinca 1945. sa sjedištem u Washingtonu, sa zadatkom da kao stalna ustanova unapređuje međunarodnu monetarnu suradnju, olakšava povećanje međunarodne trgovine, unapređuje stabilnost deviznih tečajeva, održava uredne intervaltarne odnose između zemalja članica, sprečava valutni dumping, pomaže pri uspostavljanju multilateralnog sustava plaćanja po tekućim transakcijama i otklanjanju deviznih ograničenja koja koče razvoj svjetske trgovine te da u smislu izloženih ciljeva skрати trajanje i smanji stupanj neravnoteženosti u platnim bilancama zemalja članica. Sredstva Fonda formirana su od doprinosa zemalja članica u obliku kvota; 25% kvote uplaćuju zemlje članice u zlatu, a ostatak u nacionalnoj valuti. Točni iznos kvota revidira se svakih pet godina, uz to postoje revizije kvota pojedinih zemalja i postotno povećanje njihova doprinosa. Posljednje je sve češće zbog sve veće svjetske inflacije. Osnovni kapital Fonda iznosio je 1947. godine 7,7 milijardi USD. Od 1958. visina kvota je povišena za 50%, a u nekim zemljama i preko te kvote. Zemlje članice koriste se sredstvima Fonda tako da kupuju potrebnu svotu strane valute domaćom valutom po službenom tečaju i obvezuju se otkupiti taj iznos zlatom ili konvertibilnom valutom u danom roku. U toku jedne godine pojedina zemlja može koristiti iznos do 25% svoje kvote (zlatne transe); za drugih 25% Fond može dati svoj savjet, a ograničenja su minimalna; iznad toga zemlja mora prihvatiti preporuke Fonda kako ispravi svoju neravnotežu. Iznad zlatne transe određuju se kamate na kupovinu kvota. Od 1952. Fond zahtjeva vraćanje ovih kredita u roku 3-5 godina. S druge strane, od zemalja s povećanim rezervama vanjske razmjene traži se da ih prodaju Fondu za njihovu valutu. U slučaju povećanih potreba dodatni iznosi u vrlo kratkom periodu mogu se realizirati putem kredita od Grupe desetorice (*Pariški klub*). Mehanizam za takve kredite uspostavljen je Općim ugovorima o kreditiranju, zaključenim ranih 1960-ih i periodično obnavljanim od tada. Uz to, uvođenje Specijalnih prava vučenja (SDR), kao međunarodnog papirnog

novca, još je više povećalo sredstva Fonda; od 1972. standardna jedinica obračuna u Fondu bila su SDR. Zemlje članice Fonda moraju odrediti svoj tečaj u zlatu ili SDR. Prije su to bili dolari ili zlato. Na *spot tržištima* valutni tečajevi ne smiju varirati preko 1% središnje vrijednosti. Ako zemlja članica želi mijenjati paritet svoje valute, mora prvo obavijestiti Fond. Ako je nova vrijednost manja od 10% Fond nema primjedbi, ali ako je veća Fond će ponuditi savjet; ako se savjet odbije zemlji se mogu uskratiti usluge Fonda. 1971. su dogovorene nove središnje vrijednosti putem Grupe deseterice, što je zapravo slijedilo devalvaciju dolara. Kao i s uvođenjem SDR-a, Grupa deseterice općenito poduzima inicijativu u glavnim reformama.

Model multiplikatora- odnos ukupnih efekata promjene stanovite varijable u odnosu prema veličini promjene same varijable. Multiplikativni efekt nastaje kao rezultat npr. investiranja u nove ceste, industriju ili sl., a koje rezultira povećanjem dohotka, zaposlenja, razvitkom novih gospodarskih grana.

N

Nizozemska bolest - ekonomski fenomen koji se pojavio 70-tih i 80-tih godina 20.st. u Nizozemskoj, a označavao je previše izdašnu i dugoročno neodrživu socijalnu državu i prava u socijalnoj skrbi.

Napomena studentima: Pojam se pojavljuje unutar članka prof. dr. Gorazda Nikića o odricanju monetarnog suvereniteta.

Novčani agregati – različite kategorije novca prema kriteriju likvidnosti. M1 je novčana masa, M2 predstavlja M1 plus ostali depoziti po viđenju. M3 je M2 plus ukupna likvidna sredstva.

Napomena studentima: Novčane mase, kao i pojmovi M1, M2 i M3 se spominju vezano uz stabilizacijski program iz 93.g.

P

Paradoks štednje (paradox of thrift)

je pojam koji se odnosi na gospodarstvo u kojem ne postoji puna zaposlenost. Što su kućanstva štedljivija i ekonomičnija, to će biti niži nivo outputa i zaposlenosti. Taj očigledni paradoks, koji se pojavljuje i sugerira daje štednja loša stvar, rezultira iz činjenice da povećana štednja od strane domaćinstava znači smanjenje potrošnje i stoga pad nivoa agregatne potražnje. Obzirom da nivo agregatne potražnje određuje nivo outputa i u svezi s tim nivo zaposlenosti u jednostavnom modelu dohotka i izdataka, to će rezultirati padom outputa, a ti će efekti zaista biti povećani djelovanjem multiplikatora. U tom jednostavnom modelu povećanje odljeva novca, i štednje, nije izjednačeno s odgovarajućim povećanjem priljeva novca i investicija, jer su odluke o investicijama i štednji odvojene u jednostavnom Keynesijanskom modelu.

Pareto optimum je situacija u kojoj je izvršena racionalna alokacija resursa u uvjetima savršene konkurencije.

Tržište bi djelovalo savršeno samo ako bi u potpunosti bili ispunjeni uvjeti u pogledu: a) informiranosti potrošača; b) odsutnosti ekonomije razmjera u proizvodnji; c) odsutnosti ekster-nalija, kako u proizvodnji tako i u potrošnji; d) odsutnosti javnih dobara.

Ispunjenje ovih uvjeta poznato je kao Pareto optimum ili, kako se često naziva, teorem nevidljive ruke (*V. Pareto: Manuale di Economia Politica, Pariš, 1906.*).

Platna bilanca (balance of pay-ments) može se interpretirati kao *tržna platna bilanca i računovodstvena platna bilanca*. Platna bilanca je statistički dokument koji obuhvaća sve vanjske transakcije u koje je uključena država, u zadanom vremenskom intervalu, npr. u godinu dana. Dijeli se na *tekući i kapitalni račun*. Tekući račun predstavlja narodni dohodak i državni rashod. Sastoji se od *vidljive* trgovine (dodirljiva dobra) i *nedodirljive* trgovine (porez, osiguranje). Kapitalni račun čine priljevi i odljevi kapitala, dugoročni i kratkoročni, uključujući i državne pozajmice. Ako postoji deficit na tekućem i kapitalnom računu doći će do odljeva iz deviznih rezervi. Ako postoji stalan odljev ili priljev, jakim pritiscima će se djelovati na stopu razmjene novca.

Platna bilanca prikazuje promjene stanja u odnosu na inozemstvo u određenom vremenskom periodu.

Napomena studentima: ovaj pojam važan je kod analize kretanja vanjske trgovine, te se javlja već na početku analize stanja hrvatskog gospodarstva u članku akademika Stipetića: *Laissez-faire kao ekonomska politika Hrvatske*.

Politika "osiromašenja svog susjeda" (beggar-thy-neighbour policies) su ekonomske mjere koje poduzima jedna zemlja da bi unaprijedila svoje domaće ekonomske uvjete, obično da smanji nezaposlenost, a koje imaju suprotne učinke na druga gospodarstva, pa se nazivaju politikom osiromašenja svoga susjeda. Zemlja može povećati domaću zaposlenost povećanjem izvoza ili smanjenjem uvoza npr. de-valoriranjem svoje valute ili primjenjujući tarife, kvote odnosno izvoznu potporu. Korist koja se postiže ide na račun nekih drugih zemalja koje zbog toga imaju manji izvoz ili povećani uvoz i kao posljedicu niži nivo zaposlenosti. Druga zemlja tada može biti primorana da se osveti sličnim mjerama, (za detalje vidi / *Robinson: Begger-My-Neighbour - Essays in Employment, Macmillan, London, 1937*)

Primarni novac – novac centralne banke koji ona stvara svojim aktivnim operacijama: kreditima bankama i državi, otkupom ili na temelju zaloga određenih vrijednosnih papira i drugim vrstama plasmana koji ujedno predstavljaju tokove kreiranja primarnog novca ili kanale primarne emisije.

Privatizacija – proces pretvorbe državnog, odnosno društvenog vlasništva u privatno, promjena vlasničke strukture. Javlja se učestalo kao fenomen u postsocijalističkim privredama. Pojam vaučer privatizacije označava masovnu privatizaciju putem dokumenata koji dokazuju da je određena obveza podmirena i suma novca uplaćena u korist neke fizičke osobe.

Napomena studentima: Privatizacija i njeni modeli detaljno se razrađuju u članku Cvijanović-Račić, o privatizaciji u Hrvatskoj.

R

Recesija (recession) je faza kontrakcije gospodarskog ciklusa koja slijedi vrhunac gospodarskih aktivnosti u određenom vremenu. Investicije bazirane na budućim očekivanjima postaju ne-profitabilne, rastu poslovni neuspjesi, pada proizvodnja i zaposlenost, što rezultira u smanjenju dohotka.

Napomena studentima: radi se o jednom od ključnih pojmova za razumijevanje i opisivanje kretanja u nacionalnoj i globalnoj ekonomiji koji se javlja u nizu članaka u ovoj Zbirci, počevši od članka akademika Stipetića: Laissez-faire kao ekonomska politika Hrvatske.

S

Skrivena nezaposlenost (hidden unemployment) je stanje u kojem je određeni broj ljudi zaposlen premda ti ljudi ne opravdaju nadnice koje primaju. To je stanje karakteristično za zemlje u razvoju gdje su ljudi većinom angažirani u poljoprivrednom sektoru, jer u drugim sektorima za njih nema odgovarajućeg posla. Oni ostaju na selu radeći na zemlji, ali je njihov doprinos proizvodnji jednak nuli.

Pojam skrivene nezaposlenosti (ili prividne zaposlenosti) prvi je upotrijebio Sir Arthur Lewis (*WA. Lewis: Economic Development with Unlimited Supplies of Labour, Manchester University Press, 1954*). Kasnije pojam je često korišten u modelima Fei -Raniš (*J.C.H. Fei and G. Ranish: Development of the Labour Surplus Economy - Theory and Policy, R.D. Invin, Homewood, III, 1964*) i Harris - To-daro (*J. Harris and M.P. Todaro: Migration, Unemployment and Development - A Two Sector Analysis, AER, 1970*).

Spirala nadnica i cijena (wage - price spiral) znači tvrdnju, da povećanje nadnica vodi povećanju cijena povećanjem troškova proizvodnje, koji su rezultat povećanih nadnica. Interpretacija spirale nadnica i cijena kao mehaničkog niza usko je u svezi s definicijom inflacije uslijed pritiska troškova.

Napomena studentima: radi se o ekonomskom fenomenu koji je detaljnije objašnjem i opisan u poglavlju o doktrinama ekonomske politike.

Stabilizacijska politika (stabilization policy) je vladina politika koja upotrebom instrumenata i mjera ekonomske politike pokušava smanjiti trajanje faza ekspanzije i recesije unutar gospodarskih ciklusa. Česta je upotreba monetarne i fiskalne politike, kao i direktnih kontrola poput politike dohotka i cijena, čime se pokušava usporiti stopa inflacije i istovremeno zadržati prihvatljivi nivo nezaposlenosti.

Napomena studentima: Stabilizacijska politika zauzima centralno mjesto u člancima «Osnove stabilizacijskog programa iz 1992.» i «Razvoj hrvatske privrede nakon stabilizacijskog programa»

Stagflacija (stagflation) je razdoblje recesije u kojem su istovremeno prisutne i stagnacija razvoja i inflacija, uz rastuću nezaposlenost.

Stopa nezaposlenosti (unemployment rate) je indeks ponude rada po važećoj stopi nadnica. Često se računa tako da se izrazi evidentirana nezaposlenost kao omjer naprema zbroju ukupnog broja nezaposlenih i ukupnog broja namještenika na poslu.

Strategija razvoja (development strategy) predstavlja pristup prihvaćen u rješavanju problema nerazvijenosti, a koji će ovisiti o tome kakav je model rasta izabran. Postoji mnogo različitih strategija, kao što su industrijalizacija, uvozna supstitucija, uravnoteženi razvoj urbanih i poljoprivrednih područja,

razvoj i podupiranje poljoprivrede kako bi se potpo-mogao višak stanovništva u industriji ili razvijanje izvoznog sektora kako bi se zaradile devize i sl.

Strukturalna analiza – definirani analitički okvir koji sa stajališta strateškog upravljanja poduzeću osigurava snimku konkurentnog okruženja i to nadasve sa stajališta izdvajanja ključnih snaga i pokretača koje oblikuju njegov konkurentni rivalitet.

Napomena studentima: Pojam strukturalizma u ekonomiji susrest ćete u okviru članka prof. Dr. Zorana Jašića o strukturnim promjenama u približavanju Hrvatske Europskoj uniji.

Strukturalna nezaposlenost (structural unemployment) je dugoročna nezaposlenost uvjetovana promjenama u industrijskoj, profesionalnoj i demografskoj strukturi gospodarstva. Gospodarstvo je u nemogućnosti da se brzo prilagodi promijenjenim uvjetima. Premda slobodna radna mjesta postoje, nezaposleni ili ne posjeduju potrebno iskustvo, ili ne žive na odgovarajućim mjestima. Strukturna nezaposlenost mogla bi se eliminirati prekvalificiranjem radne snage, promjenom mjesta industrije ili mjesta boravka nezaposlenih. Problem se ponekad može riješiti i prilagođavanjem nadnica koje mogu privući potrebnu radnu snagu.

Supstitucija rada i kapitala (capital-labour substitution) proces je mijenjanja proporcija faktora kapitala i rada u proizvodnoj tehnici. Ako je na slobodnom tržištu jedan od faktora jeftiniji od drugog, postojat će težnja da se skuplji faktor zamijeni jeftinijim.

T

Tehnički napredak (technical progress) okarakteriziran je porastom efikasnosti činitelja proizvodnje što omogućuje da se proizvodi više out-puta uz nepromijenjene količine inputa. Tehnološki napredak nosi sa sobom ubrzanje istraživanja, fleksibilne sustave, automatizaciju, investicije, specijalizaciju. Tehnički napredak, osim što je u funkciji brzog razvoja proizvodnih snaga, pozitivno utječe na položaj čovjeka, na sadržaj njegova rada, na njegovu obrazovnu orijentaciju, na sustav vrijednosti, na njegove kulturne i druge preferencije, te mu, u konačnici, osigurava više slobodnog vremena i čini ga osnovnim subjektom promjena i razvoja. Tehnički progres mjeri se indeksom globalne produktivnosti činioca proizvodnje. Ako je indeks globalne produktivnosti vrlo nizak ili čak ispod 100, znači da je u mjerenim godinama vjerojatno zapošljavanje bilo masovnije, da je veći prirast osnovnih sredstava, a proizvodnost rada niska, niska efikasnost osnovnih sredstva kao i efikasnost investicija, što je moralo rezultirati relativno niskom dinamikom gospodarskog rasta.

Napomena studentima: radi se o pojmu koji je nezaobilazan u analizi industrijske politike i konkurentnosti nacionalne ekonomije.

Teorija rasta (growth theory) izučava modele rasta gospodarstva kroz promjenu određenog makroekonomskog agregata, najčešće nacionalnog proizvoda (kao vrijednost finalne proizvodnje).

Teorije rasta izazvale su veliki interes ekonomista posebice nakon uvođenja Harrod-Domarova tipa modela. Po svojoj prirodi teorije rasta bile su vrlo prikladne za uporabu u ekonomskim metodama. Veća im se važnost pridaje zbog njihovog matematičkog sadržaja, nego zbog uvida u sadašnje funkcioniranje sustava.

Moderne teorije rasta nikle su pod parolom makroekonomskih metoda, a imaju korijene u keynesijansko-kla-sičnoj tradiciji. Svoj doprinos teoriji rasta dali su nakon R.F Harroda i E.D. Domara, i J. Robinson, R. Kahn, N. Kaldor, L. Pasinetti, E. Swan, J.R. Hicks, J.E. Mead, H. Uzavva i dr.

Troškovna inflacija (cost-push inflation) jedna je od teorija inflacija koja uzrok inflacije vidi u autonomnom povećanju troškova. Poslodavci ili sindikati mogu povećati cijenu svojih dobara ili usluga i u odsutnosti povećanja potražnje za tim dobrima. Potrošači, suočeni s porastom cijena pokušavaju zadržati već stečeni nivo potrošnje, te zahtijevaju veće nadnice i profit, što utječe na daljnje povećanje troškova. Ako bi se proces ovako odvijao, glavno oružje za suzbijanje inflacije bila bi restriktivna politika dohotka koja bi spriječila početno povećanje cijena i troškova. Ipak, ne postoji jedinstveno mišljenje o glavnom uzroku poslijeratne inflacije

Napomena studentima: Troškovna inflacija, zajedno uz inflaciju potražnje, strukturnu inflaciju i inflacijska očekivanja spominje se u člancima «Osnove

stabilizacijskog programa iz 1992.» i «Razvoj hrvatske privrede nakon stabilizacijskog programa»

Tržište kapitala (capital market) je tržište, ili bolje rečeno, grupa međusobno povezanih tržišta na kojima se kapital u financijskom (tj. novčanom) obliku daje na posudbu, posuđuje ili *podizē* pod različitim uvjetima i za različita razdoblja. Ona variraju od ekstremno kratkih do dugih, ili, kao u slučaju obveznica (equities), neodređenih razdoblja. Postoje jake snage koje postavljaju uvjete u jednom skupu tržišta kako bi utjecali na druge, a naročito na sklonost davalaca i primalaca sredstava koji su se spremni uključiti među njih kako bi jeftinije dobili sredstva ili više zaradili. Taj prijenosni učinak, rezultat je arbitrarnosti, daleko je od savršenog i predmet je zamršenih efekata očekivanja, ali je dovoljno jak da zadovolji uvjete tržišta kapitala u određenim slučajevima.

U

Učinak supstitucije (substitution effect) prati promjenu u potražnji potrošača koja je izazvana promjenom cijene dobara, a ne promjenom realnog dohotka potrošača, jer rast cijene jednog dobra čini drugo dobro relativno jeftinijim, te time rast potražnje za drugim dobrom zamjenjuje pad potražnje za prvim dobrom. Učinak supstitucije zajedno s učinkom dohotka tvori totalnu promjenu u potražnji. Promjena u potražnji, osim što ovisi o promjeni cijene i o dohotku, ovisi i o vrsti dobra, da li je dobro *normalno* ili je *luksuzno* dobro, za kojim potražnja neće pasti uslijed porasta cijena.

Učinci širenja (spread effects) su učinci rasta jednog regionalnog gospodarstva na gospodarstva drugih regija. Ti učinci se sastoje uglavnom od stvaranja tržišta za proizvode drugih regija, širenja tehničkog napretka itd. Ekonomisti koji preferiraju model kumulativne kauzalnosti regionalnog rasta, tvrde da će učinci širenja biti izjednačeni suprotnim *back-wash* učincima u sporije rastućim regijama.

Uravnoteženi gospodarski razvoj (balanced economic development)

podrazumijeva istovremeni i ujednačeni razvoj svih sektora gospodarstva.

Uravnoteženi proračun (balanced budget) je onaj u kojem je sadašnji dohodak jednak sadašnjim izdacima. Izraz se najčešće koristi za opis situacije gdje državni dohodak, odnosno porezni prihodi, točno odgovara državnim izdacima.

Uvjeti trgovine (terms of trade) predstavljaju odnos indeksa domaćih cijena i indeksa uvoznih cijena. Za uvjete trgovine jedne zemlje kaže se da su *poboljšani* ako izvozne cijene rastu brže od uvoznih, ili su *pogoršani* ako su cijene uvoza više od izvoznih. Zemlje se zauzimaju za kretanja u uvjetima trgovine obzirom da poboljšani uvjeti trgovine znače da povećana količina izvoza zahtjeva i veći opseg uvoza, što bi moglo utjecati na povećanje životnog standarda. Međutim, povećanje realnih cijena izvoza može dovesti do pada potrošnje. Tako da, dok jedinica izvoza zahtjeva više uvoza, ukupni izvoz opada, a sa tim i obujam uvoza.

Zamka likvidnosti (liquidity trap) je situacija u kojoj porast ponude novca ne rezultira padom kamatne stope, osim u stvaranju neupotrebljivih količina novca zbog kamatne elastičnosti potražnje za novcem koja postaje neograničena. Pod normalnim bi uvjetima porast u ponudi novca, rezultira-jući u premašaju gotovinskih bilanci, uzrokovao porast cijena obveznica obzirom da bi pojedinci tražili da steknu osnovna sredstva u zamjenu za novac i odgovarajući pad kamatnih stopa. U situaciji koju je Keynes nazvao zamkom likvidnosti, pojedinci vjeruju da su cijene obveznica previsoke i da će prema tome pasti, a shodno tome, da su kamatne stope preniske, te stoga moraju rasti. Oni vjeruju da bi kupnja obveznica dovela do gubitaka kapitala, pa zato drže samo gotovinski novac. Kao rezultat toga, porast u ponudi novca jedino povećava bezvrijedne zalihe i ostavlja kamatne stope nepromijenjenim.

Reagiranja pojedinaca na nivoe cijena obveznica mogu se sažeti u njihovim preferencijama kamatnih stopa. Keynesova teorija pretpostavlja da svaki pojedinac ima svoje mišljenje o dugoročno uravnoteženoj kamatnoj stopi, a to

odgovara kritičnoj stopi ispod koje pojedinac drži samo gotovinski novac, a iznad koje drži samo obveznice. Jasno je, da ako svi drže novac, kao oni u zamci likvidnosti, trenutna kamatna stopa mora biti ispod najniže kritične stope. Dublji smisao koncepta *zamke likvidnosti* je da je monetarna politika neefektivna pod tim okolnostima. Povećanje ponude novca neće imati učinaka na kamatnu stopu i time na investicije, a stoga i na agregatnu potražnju. Kada se to prvobitno predlagalo u Keynesovoj Općoj teoriji, smatralo se važnim svojstvom efektivnosti monetarne politike. Međutim, u praksi ne postoji empirički dokaz koji bi podupirao postojanje zamke likvidnosti. Nadalje, dok hipoteza počiva na mišljenju da su očekivanja povratna, ona ne nudi teoriju kako se ona točno formiraju.